

Сергій Шаправський

ЧАСОПИС «ЖИТТЯ І ЦЕРКВА» ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УАПЦ В ЕКЗИЛІ (1956–1967)

У статті здійснено огляд українського релігійного періодичного видання УАПЦ в Екзилі «Життя і Церква», що виходило у 1956–1967 рр. в США. Розкрито його значення як джерела до вивчення діяльності УАПЦ в Екзилі, охарактеризовано інформативний потенціал, проаналізовано жанрову специфіку, визначено актуальні проблеми, висвітлені на сторінках цього часопису. Встановлено значення журналу для дослідження релігійно-церковного життя українців у США в 50–60-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: УАПЦ в Екзилі, церква, автокефалія, українська преса, українська діаспора, США.

Функціонування української церкви поза межами України останнім часом викликає чималий інтерес науковців різних сфер зацікавлення: істориків, філософів, правників, релігієзнавців та ін. Намагаючись висвітлити сторінки релігійного життя українців на еміграції, вчені, в основному, зосереджували свою увагу на діяльності духовенства, направленої на задоволення духовних потреб українських емігрантів, а також на власне юридичному стані церкви в межах правової системи країн, у яких існували українські церковні інституції. Водночас чималий інтерес викликає повсякденне – внутрішнє життя церкви, яке репрезентувалося на шпальтах релігійної періодики. Вона є незамінним та цінним джерелом до вивчення релігійної ситуації в окремих країнах, діяльності окремих церковних інституцій, духовенства, у ній містяться важливі відомості про богословську, душпастирську, церемоніальну, організаційну діяльність церкви.

У радянський час дослідження історичного релігієзнавства, релігійної періодики української діаспори зі зрозумілих причин майже не проводилися. Тому з відновленням незалежності, поступовим поверненням в Україну інтелектуальної спадщини зарубіжних українців науковий інтерес до вивчення церковно-релігійного життя закордонних українців зростає. Поряд із діловими документами церкви, мемуарами, епістолярієм, важливим джерелом для розкриття діяльності українських церков у діаспорі є періодика, яка була офіційними друкованими органами окремих конфесій. Специфічною рисою релігійної періодики як історичного джерела є її комплексний, синтетичний характер, адже в ній представлено цілу низку інформацій – документальну, поточно-хронологічну, матеріали особового характеру тощо. Водночас слід критично підходити до матеріалів, поміщених на сторінках релігійної преси, оскільки вони представляють точку зору лише однієї із конфесій, тому для неї характерний певний суб'єктивізм.

Наявну історіографію з досліджуваної теми можемо умовно поділити на дві групи: 1) праці українських діаспорних учених, що присвячені вивченню історії української емігрантської преси (О. Вішка [5], Ю. Тернопільський [30]); 2) праці сучасних українських дослідників з історії української періодики, у яких містяться відомості про діаспорну пресу, у т. ч. релігійну (В. Губарець [8; 9], А. Животко [12], Н. Марченко [20; 21]). Варто зауважити, що окремі аспекти з історії релігійної періодики окреслені у працях з історії української церкви [6; 17; 25; 27; 31; 33]. Вагоме значення мали бібліографічні покажчики української діаспорної преси [10; 32; 36]. Водночас, варто зазначити, що відомості, подані в цих виданнях про релігійну періодику, досить фрагментарні, а часопис УАПЦ в Екзилі «Життя і Церква» досі не ставав предметом окремого дослідження.

Завданням цієї статті є розглянути інформативні можливості друкованого органу Української Автокефальної Православної Церкви в Екзилі журналу «Життя і Церква», який виходив у США (Нью-Йорк) з 1956 по 1967 рр. і видавався з благословення єпископату Святої Української Православної Автокефальної Церкви в Екзилі, автокефальність якої була узасаднена Патріаршим Канонічним Томосом із 13.ХІ. 1924 року [23, с. 18].

Найчастіше люди, які змушені вдатися до еміграції, беруть із собою якомога більше речей, щоб ті нагадували їм місце власного народження-проживання. А оскільки кількість таких речей завжди обмежена, то емігранту вдається, насамперед, перенести на чужину свою духовність. У межах нових поселень перед українцями завжди поставала проблема збереження власної самоідентифікації через продовження традицій, звичаїв, способу життя та особливостей розуміння божественного у формі власного світосприйняття та світорозуміння. Саме зазначені проблеми і мала на меті розв'язати українська церква, будучи не лише місцем збереження духовної культури, але й своєрідним розрадником та дороговказом для українців на чужині.

Українці поза межами України, які належали до різних конфесій, на відміну від мешканців радянської України, мали можливість отримувати видання релігійної періодики, які виходили у світ за підтримки або за безпосередньої праці церковної адміністрації різних конфесій. Метою цих видань було представлення й популяризація діяльності церкви – висвітлення основних духовних проблем та подій з актуалізацією уваги на ролі церкви у збереженні національної ідентичності українців, до того ж вона відображала різноманітні аспекти релігійного життя закордонного українства.

Українське православ'я в межах Північної Америки не мало єдності. Однією з головних причин відсутності консолідації була проблема зорієнтованості духовенства на різні центри Вселенського православ'я, а також відсутність спільної думки щодо обрання центру, довкола якого б і відбувалося об'єднання. Після відновлення свого існування у 1921 р. УАПЦ відразу зіштовхнулася з проблемою приналежності, а цим самим і юридичного визнання своєї канонічності однією з помісних церков. Відсутність чіткої орієнтації, а також поразка української революції 1917–1921 рр., призвела до тимчасового припинення існування УАПЦ. Т. зв. друге відродження припало вже на момент німецької окупації українських земель. Варшавський митрополит Діонісій (Валединський) своїм декретом від 24 грудня 1941 р. благословив єпископа Луцького Полікарпа (Петра Дмитровича Сікорського) на створення «Тимчасової адміністрації нашої св. Автокефальної Православної Церкви на визволених українських землях» [29, с. 258].

Після вигнання окупантів радянська влада відновила принципи авторитарної політики, реалізація яких передбачала уніфікацію релігійного життя під єдиним і контрольованим центром РПЦ. З огляду на діяльність УАПЦ на території окупованої німецькими військами, церква була оголошена поза законом, а її духовенство та віряни піддавалися репресіям. Така ситуація змусила значну частину духовенства емігрувати до Німеччини на територію підконтрольну союзникам і проголосити там Українську Автокефальну Православну Церкву на Еміграції на чолі з митрополитом Полікарпом [27, с. 53]. У 1946 р. у Німеччині в трьох зонах було 80 таборових парафій, у 1949 р. – число парафій зменшилось до 60 у зв'язку з поступовим переселенням українських скитальців на постійне місце проживання до інших країн [11, с. 50].

Спробою збереження єдиного центру УАПЦ поза межами України та напрацювання принципів існування в нових умовах мав стати з'їзд духовенства в м. Ашаффенбург, призначений на 1947 р. Натомість наслідком цього з'їзду став розкол церкви і виокремлення з її лона окремої інституції – УАПЦ (Соборноправної) на чолі з архієпископом Григорієм Огійчуком [17, с. 74]. Ці дії стали початком дезінтеграції церкви та намаганням її окремих «уламків» зайняти свої ніші в системі Вселенського православ'я.

Переїзд українських скитальців із Західної Європи наприкінці 40-х – на початку 50-х рр. ХХ ст., серед яких була і значна кількість духовенства, не могло не вплинути на релігійну ситуацію в нових країнах-поселеннях українців. Починаючи з 1947 р. члени єпископату УАПЦ на Еміграції, крім Митрополита Полікарпа й архієпископа Никанора, емігрували до інших країн, а саме: архієпископ Мстислав – до Канади, архієпископ Сильвестр – до Австралії, єпископ Платон – до Канади, архієпископ Михаїл – до Канади, єпископ В'ячеслав – до США (там приєднався до Російської Церкви), єпископ Ігор – до США (створив собі свою церковну організацію і в 1954 р. приєднався до УАПЦ в Екзилі (архієпископ Палладій), єпископ Григорій – до США), єпископ Володимир – до США (приєднався до УПЦ в США), єпископ Геннадій – до США (спочатку приєднався до УПЦ в США, а пізніше з неї вийшов) [27, с. 53-54]. Отже, суспільно-політична та релігійна ситуація 40-х рр. ХХ ст. ще більше поглибила розкол в українському православ'ї. Яскравим прикладом цього є церковно-релігійна ситуація, що склалася між православними українцями в США, де існувало п'ять православних церков.

Однією з таких частин стала УАПЦ в Екзилі, утворена в 1951 р. архієпископами Палладієм із центром у Нью-Йорку. Архієпископ Палладій (Петро Видибіда-Руденко) народився 29 черв-

ня 1891 р. у с. Стрільчинці Брацлавського повіту Київської губернії. Початкову освіту здобув у церковно-парафіяльній школі, опісля закінчив Кам'янець-Подільську духовну семінарію, а також математичний факультет Київського університету. Петро Видибіда-Руденко був активним учасником Товариства українських поступовців, членом Центральної Ради. Зокрема, обіймав посаду завідувача фінансового відділу та заступника міністра фінансів УНР. Після поразки української революції залишив політичну діяльність і був висвячений на священника. У зв'язку з переслідуваннями з боку радянської влади в 1934 р. переїхав до Варшави, а вже в наступному році прийняв чернечий постриг. Він був секретарем Митрополичої канцелярії й управителем емеритської каси православного духовенства в Польщі. У лютому 1941 р. висвячений Митрополитом Православної Церкви в Польщі Діонісієм (Валединським) на архієпископа Краківського і Лемківського (з початком окупації українських земель німецькими військами додав до свого титулу приставку Львівський). Із вересня 1941 р. очолив відновлену Всеукраїнську Православну Церковну Раду. У листопаді 1941 р. разом з очільником УНР в Екзилі А. Лівичьким висловив підтримку кандидатурі архієпископа Луцького і Ковельського Полікарпа (Сікорського) на посаду глави УАПЦ. З 1944 р. проживав на території Німеччини (Пассав, Мюнхен, Регенсбург), займаючись організацією церковного життя мешканців Ді-Пі таборів. Опинившись у еміграції, залишився під юрисдикцією Митрополита Діонісія самоусунувшись від перипетій формування повоєнних основ УАПЦ, а значить архієпископ Палладій до УАПЦ не включився. У 1950 р. він емігрував до США, де в 1951 р. створив і очолив УАПЦ в Екзилі, а в 1954 р. до цієї церкви приєднався архієпископ Ігор [13].

Архієпископ Ігор (Іван Губа) народився 21 червня 1885 р. в с. Бандурівці, Олександрійського повіту Херсонської губернії України в родині Семена Губи й Агрипини з родини Бульбів. Закінчив пастирські курси при богословському факультеті Кам'янець-Подільського університету. Брав участь у визвольній боротьбі України і з 1920 р. опинився в еміграції в Польщі. На прохання вірних та за рекомендацією Міністра Ісповідань проф. І. Огієнка 5 березня 1921 р. був рукоположений єпископом Діонісієм у священство для обслуговування православних таборів у Тарнові та Ченстохові. Після ліквідації табору в Ченстохові в липні 1922 р. став настоятелем парафії в с. Квасів Горохівського повіту на Волині. З 1925 р. до 1942 р. був настоятелем Благовіщенської Церкви в м. Ковелі. 10 лютого 1942 р. в м. Пінську на Соборі Єпископів о. Івана Губу – вибраного церквою на кандидата – висвячено на єпископа Уманського з ім'ям Ігор. Згодом він отримав титул архієпископа Полтавського і Кременчуцького.

10 січня 1944 р. владика Ігор разом із вірними вдруге покинув Батьківщину і, впродовж шести років, перебуваючи в м. Авгсбурзі, ніс тягар архіпастирської опіки по таборах Швабії. Від 26 лютого 1951 р. владика Ігор жив у м. Нью-Йорк, інтенсивно працюючи над упорядкуванням актуальних справ Української Православної Церкви, не послабляючи й архіпастирської праці. У 1954 р. долучився до УАПЦ в Екзилі [34, с. 10]. Проте в 1961 р., уже будучи паралізований, він разом із частиною приходу кафедрального собору Святої Трійці (Нью-Йорк) перейшов під юрисдикцію УАПЦ в Діаспорі, яку очолював митрополит Никанор, вважаючи її правонаступницею УАПЦ від 1942 р. [2, с. 23]. Помер архієпископ Ігор 24 листопада 1966 р., похований на українському кладовищі в м. Бавнд-Брук. Однією з головних проблем функціонування УАПЦ в Екзилі був її канонічний статус. Від самого початку її керівництво намагалося віднайти шляхи долучення до лона Вселенського православ'я. Архієпископ Палладій, предстоятель УАПЦ в Екзилі, у своєму листі до екзарха Царгородського патріарха в Америці навесні 1968 р. писав: «... У цьому листі, що був моєю відповіддю на лист Вашої Емінінції від 5 грудня 1967 р., я прийняв поради Вашої Емінінції і після консультації духовної семінарії просив від мого імені і моєї Церкви перейти під юрисдикцію Вселенського Патріарха. Згідно з бажанням Його Святости Атанагораса I, Патріарха Вселенського і Константинопільського, я наново просив Вселенського Патріарха в моєму імені й імені моєї Церкви прийняття під зверхність юрисдикції Вселенського Патріарха. Я згодився викреслити слово «Автокефальна» з назви Церкви. Через те назва церкви буде: «Свята Церква Українська в Екзилі». Я заново просив Вселенського Патріарха висвятити всечесного Архимандрита Іова на єпископа Святої Церкви Української в Екзилі. Я був би глибоко вдячний Їх Святості і Святому Синоду за прийняття моєї Церкви під зверхність юрисдикції Вселенського Патріарха та одночасний вибір о.архимандрита Іова на єпископа для скорочення мук моєї Церкви, що є без власної опіки і духовного керівництва» [31, с.16]. Отримавши позитивну відповідь, УАПЦ в Екзилі стала складовою Вселенської Православної Церкви. Власне саме юридичні колізії, а також особисті суперечності між архієпископами Палладієм та Ігорем

змусили останнього вийти з УАПЦ в Екзилі й перейти під юрисдикцію УАПЦ в Діаспорі ще в 1961 р. Нові відцентрові тенденції набрали обертів після смерті Палладія у 1971 р. і зрештою призвели до виокремлення у 1978 р. нової церковної інституції «Святої Української Православної Церкви у вигнанні». У 1960 рр. УАПЦ в Екзилі нараховувала майже 5000 прихожан, мала 16 приходів, які обслуговували 25 священнослужителів [7].

Після утворення УАПЦ в Екзилі виникла необхідність видання друкованого органу цієї церкви, що мав би виконувати функції зв'язної ланки між ієрархією та духовенством, між духовенством та прихожанами. Офіційним періодичним органом церкви став часопис «Життя і Церква». Від самого початку він був запланований як двомісячник. Це періодичне видання ставало своєрідним наступником журналу «Голос вірних УАПЦеркви». Адаже в першому числі керівництво новоствореного друкованого органу зазначило, що з благословення єпископату раніше видавався журнал «Голос вірних УАПЦеркви» і його редакційна колегія передала в редакцію «Життя і Церква» всі матеріали у зв'язку зі своєю ліквідацією [4, с.11]. Часопис «Життя і Церква» видавався українською мовою.

Перший номер журналу з'явився у січні 1956 р. в Нью-Йорку (1956, ч.1, січень). Загалом, із перервами, вийшло 33 числа часопису [32, с.13]. Передплата на рік (6 чисел) складала в 1956 р. – 1,50 дол., а окреме число коштувало 25 центів [4, с.11]. Варто зазначити, що час до часу журнал «Життя і Церква», у зв'язку з фінансовими труднощами, призупиняв видавничу діяльність. У сьомому числі в «Слові до читача» йдеться про несприятливі умови для редакції, що унеможливили появу наступних чисел. Видання журналу на певний час припинилося. У грудні 1960 р. Другий Єпархіальний З'їзд УАПЦ в Екзилі виніс на порядок денний питання відновлення власної друкованої одиниці. Тому Духовна Консисторія на засіданні від 4 березня 1961 р. постановила відновити журнал «Життя і Церква» з тим, що він стає органом Церкви під керівництвом і відповідальністю Консисторії. Журнал з цього часу виходив друком як кварталник та інформував своїх читачів про життя єпархії та парафій, розміщуючи статті церковно-релігійного змісту. Змінилася вартість річної передплати, що становила 1.20 доларів, а роздрібна ціна складала 35 центів [28, с. 2].

Редактором журналу було призначено Сергія Кіндзерявого-Пастухова, який народився 5 липня 1924 р. в с. Руське на Закарпатті. Навчався в Українській гімназії у м. Холм, під час Другої світової війни студював медицину у Вінниці. Після війни проживав у Ді-Пі таборах і вивчав теологію в греко-католицькій семінарії в м. Гіршберг (Німеччина). У 1949 р. закінчив теологію в університеті в Ерлангені. У 1950 р. переїхав до США, де в 1965 р. отримав сан архипресвітера УАПЦ в Екзилі й обійняв Свято-Троїцьку кафедру в м. Бруклін. Після смерті Палладія з 1971 р. займався адміністративними справами церкви. Його авторству належить низка богословсько-філософських трактатів під загальною назвою «Дерево життя», був укладачем «Чину дванадцяти псалмів», виступав із духовними повчаннями на радіо «Свобода» та з авторськими дописами в пресі [18, с. 357]. У часописі «Життя і Церква» окрім редагування, С. Кіндзерявий-Пастухів вів рубрику «Бесіди з друзями», у якій друкував статті та звернення до прихожан на богословські та морально-етичні теми.

Структура журналу була представлена кількома постійними рубриками – «Бесіди з друзями», «З церковного життя», «Хроніка церковного життя». Крім того, у часописі розміщувалися інформації релігійно-теологічного характеру, статті з історії українського православ'я. Серед дописувачів журналу переважали представники та духовенство УАПЦ в Екзилі – Ананій Сагайдаківський, Іван Трачук, Іван Матвіїв, Іван Кульчицький, Тимофій Міненко, Сергій Кіндзерявий-Пастухів, Юрій Татомир та ін.

У рубриці «З церковного життя» представлені матеріали про вищих духовних ієрархів УАПЦ в Екзилі, відображена діяльність парафій та храмів церкви, розміщувалися матеріали Єпархіальних з'їздів УАПЦ в Екзилі, Конференцій канонічних Православних Єпископів Америки тощо. У цій рубриці міститься інформація про урочисті події з життя церкви, які мали безпосередній вплив як на розвиток окремих громад (відкриття храмів, встановлення та освячення іконостасу, започаткування роботи недільних шкіл, функціонування церковних хорів, діяльність братств та сестринств тощо), так і особливі події в житті духовенства (висвячення, ювілеї та ін.). Наприклад, у першому числі читаємо: «23 жовтня Владика Ігор рукоположив в сан диякона іподіякона Тимофія Міненка. 30 жовтня 1955 р. Владика Палладій поставив о. Тимофія в сан пресвітера...» (1956, ч.1, с.11-12).

1. У цій рубриці добре відображена діяльність храмів УАПЦ в Екзилі – Св. Миколаївської церкви м. Сіракузи (Нью-Йорк), Св. Троїцької церкви в Детройті (Мічиган), Св. Андріївської церкви в м. Клівленд (Огайо), Церкви Всіх Святих у м. Рочестер (Нью-Йорк), Св. Покровської церкви в м. Ютика (Нью-Йорк). Наприклад, Св. Троїцька церква в м. Нью-Йорку мала церковний хор під керівництвом проф. І. Трухлого (відомого українського диригента), що часто брав участь у різнонаціональних імпрезах релігійної музики, улаштованих Православним Студентським Товариством Колумбійського Університету. Натомість сестринство ім. Св. кн. Ольги прикрашало цей храм, надавало матеріальну та моральну допомогу хворим і потребуючим як за океаном, так і в Америці, яка за 1955 р. становила більше 1000 доларів. При Св. Троїцькій церкві в Нью-Йорку діяла парафіяльна українознавча школа, яка також проводила різні імпрези: «Ялинку», щорічну благодійну акцію «Діти дітям» і надсилала подарунки дітям до Європи. При храмі було відкрито ініціативний гурток для організації української православної молоді, який видавав «Інформативний Листок» (1956, ч.1, с.11-12). Український дослідник Сергій Білокінь пише про те, що в цьому соборі в Нью-Йорку з 1958 р. зберігалась ікона Миколи Мокрого*. У 1963 р. ця ікона була перевезена до новопридбаного храму Св. Трійці в Брукліні.

У рубриці «Хроніка церковного життя» розміщувалися матеріали, які не стосувалися УАПЦ в Екзилі, а інформували про становище і події в інших церквах. Зокрема, містяться відомості про православні церкви Америки, Канади, Польщі, Холмщини [15; 14], про Українську Католицьку Церкву в Канаді, Українську Греко-Православну Церкву в Канаді, вміщено резолюції Конференції Світової Ради Церков за 27-29 квітня 1965 р. Представлені в цій рубриці статті, у яких висвітлено церковне життя на радянській Україні, історію християнства в Україні загалом [24, с.16].

Аналіз матеріалів зазначеної рубрики говорить про наявність певного роду контактів духовенства УАПЦ в Екзилі з представниками українських церковних інституцій як у межах Північної Америки, так і в інших частинах світу. Це є свідченням збереження зв'язків українства поза межами своєї Батьківщини, а розміщення матеріалів про релігійне життя в радянській Україні було прагненням не залишатися осторонь від справ їх колишньої духовної юрисдикції, а також є свідченням намагання донести до світової громадськості наслідки антирелігійної політики Кремля.

Крім постійних рубрик у журналі «Життя і церква» друкували низку статей та інформацію теологічного характеру (про догми та обряди), у яких простежується заклик про дотримання православних традицій та обрядів як однієї з підвалин збереження української ідентичності у США. Чимало матеріалів присвячено морально-етичним проблемам та релігійному вихованню тощо. Загалом інформативна наповнюваність часопису носила різноплановий характер. Виходячи зі змісту статей, можна виокремити такі тематичні блоки, які висвітлювалися на його шпальтах:

1. Питання пов'язані з інституційними проблемами діяльності українських церков в еміграції, зокрема в США.

Орієнтуючись, у першу чергу, на читацький загал власних парафіян, керівництво УАПЦ в Екзилі намагалося представити свою діяльність направлену на збільшення чисельності церкви і росту її авторитету на континенті. Так, у часописі було надруковано спільне Архипастирське Послання від 14 жовтня 1954 р., у якому Архiepіскоп Палладій і Архiepіскоп Ігор «скоряючись перед вимогами Канонічного обов'язку до духовенства і вірних, що знаходяться в потребі (VI Вс. Соб. 37, 39) та для зміцнення У.А.П.Ц. і її Ієрархії, об'єднуючись в одно Церковно-канонічне єство, яке від нині матиме ім'я – Єпископат Святої Української Автокефальної Православної Церкви в Екзилі» (1961, ч.7-8, с.24).

У рамках проблеми єднання православної церкви на еміграції на особливу увагу заслуговує стаття протоієрея Юрія Татомира «Чи можливе поєднання в українській православній церкві?». Автор зосереджує увагу на проблемах єдності, адже православна церква в Північній Америці поділялася на шість частин, кожна з яких мала свій адміністративний центр, власну адміністрацію та впевненість у канонічності та приналежності до світового православ'я: Українська Авто-

* Відома іконописна пам'ятка княжої доби. Її вважають одним із небагатьох збережених до нашого часу зразків «станового іконопису», а назву пов'язують із «Чудом про немовля в Києві», яке датується не пізніше 1091 р. й описує містичне спасіння дитини, яка випадково потрапила до річки, саме за допомогою молитви батьків до св. Миколая Чудотворця. Розміщувалась ікона в хорах Софіївського собору в іконостасі, праворуч від царських врат, займаючи місце храмового образу. У свідомості вірян образ Миколи Мокрого був найбільшою храмовою святинею, про що свідчать дореволюційні путівники, у яких зазначений образ стояв першим у переліку чудотворних святинь [26, с. 45]. Наприкінці XIX – на початку XX ст. ікона була декілька раз реставрована, досліджена, описана і повернута до собору. У 1943 р. при евакуації німецьких військ із Києва ікону було вивезено за кордон – спочатку до Німеччини, а потім США, де вона зберігалася в архієпископа Палладія [1].

кефальна Православна Церква в Екзилі (Архієпископ Палладій і Архієпископ Ігор); Українська Автокефальна Православна Церква (Митрополит Никанор); Українська Автокефальна Православна Церква Соборноправна (Архієпископ Григорій (Огічук); Українська Греко-православна Церква в Канаді (Митрополит Іларіон); Українська православна церква в ЗДА (Митрополит Іоан (Теодорович); Українська Православна Церква в Америці і Канаді (Архієпископ Богдан (Шпилька).

Ю. Татомир наводить чинники, що сприяли такому стану речей, висловлює зауваги щодо людських, матеріальних, канонічних та інших причин розколу українського церковного життя. Автор намагається представити своє бачення можливих шляхів консолідації української церкви, вказуючи на негативні наслідки співіснування шести церковних інституцій.

У статті свящ. Тимофія Міненка «УАПЦ в лоні Вселенського Православ'я» проаналізовано єднання УАПЦ із Вселенською Православною Церквою. Автор акцентує увагу на еклезіологічних основах діяльності УАПЦ, вказуючи на канонічні принципи її існування та необхідність долучення до Вселенського Православ'я, орієнтуючись на вчення Христа та норми Вселенських Соборів.

2. *Статті та матеріали, присвячені висвітленню суперечливих ситуацій у середовищі власне УАПЦ в Екзилі.* Так, у сьомому номері журналу за 1960 р. розміщено Резолюції Другого Єпархіяльного З'їзду УАПЦ в Екзилі, що відбувся в м. Ютика, Н. Й. у днях 24-25 грудня 1960 р. в Церкві Чесного Хреста (Перший Церковний З'їзд відбувся 17 вересня 1952 р. в м. Нью-Йорк). Наслідком з'їзду стало вироблення спільної позиції щодо початку процесу об'єднання розрізнених громад в єдину українську церкву. Першим кроком на цьому шляху стало поновлення єдності УАПЦ в Екзилі.

Але у випуску часопису від травня 1961 р. поміщене звернення архієпископа Ігоря, у якому скасовується його поєднання з владику Палладієм, яке відбулося 1954 р. У виданні зазначається, що оскільки владику Ігор три роки як паралізований, тому підпису під вищезгаданою резолюцією поставити не міг [2, с. 23]. Цей допис є своєрідним викриттям існуючих в середині церкви міжособистісних конфліктів духовенства, які негативно впливали на репутацію церкви загалом.

Ще однією причиною послаблення УАПЦ в Екзилі на початку 60-х рр. ХХ ст. був частковий відхід від церковних справ архієпископів Палладія та Ігоря у зв'язку з хворобами. Тому вже на Третньому З'їзді УАПЦ в Екзилі у 1965 р. було прийнято рішення про необхідність висвятити вікарного єпископа для обслуговування потреб парафій. Таким кандидатом єпископа з'їзд обрав о. мітрата Андрія Кущак (1965, ч. 26, с. 14). Варто зауважити, що саме він фактично стане на чолі УАПЦ в Екзилі з 1967 р.

28 травня 1965 р. відбувся Третій З'їзд УАПЦ в Екзилі при церкві Чесного Хреста в м. Ютика Н. Й. У з'їзді взяли участь 19 осіб: 8 священників і 11 мирян, а 4 священники виправдали свою відсутність. Під час цього з'їзду було заслухано звіт із 5-річної діяльності Духовної Консисторії і видання журналу «Життя і Церква», який виголосив о. прот. Іван Ткачук; було прийнято постанови Третього з'їзду УАПЦ в Екзилі (1965, ч. 26, с. 14-15) та обрано склад Духовної Консисторії і Контрольної комісії: о. Протопресв. Андрій Кущак – Голова, о. прот. М. Фляк – Заступник, о. прот. І. Ткачук – Секретар, о. мітрат, С. Позичайло, п. Я. Федін і п. Л. Островський – члени. До Контрольної комісії увійшли: о. прот. П. Готровіч, п. І. Сташевський (1965, ч. 26, с. 14).

3. *Повідомлення про особливості здійснення богослужінь та роз'яснення священнослужителів щодо проведення таїнств та окремих церковних обрядодій.* Так, у одному із чисел подано інформацію, що в неділю, 25 вересня 1955 р. в м. Азбурі Парк (Нью-Джерсі), відбулася грецька урочистість – традиційне освячення вод океану, яку очолив екзарх Вселенської Константинопольської Патріархії архієпископ Михаїл, якому співслужили шість православних єпископів, у т. ч. архієпископ Палладій та Ігор [22, с. 6]. У часописі подано інформацію про дотримання православних обрядів, наприклад, про заборону тілоспалення померлих тощо [14, с. 18].

4. *Матеріали, які стосувалися приватного життя духовенства УАПЦ в Екзилі.* Наприклад, у першому числі подано замітку про ювілей архієпископа Ігоря з короткою біографічною довідкою. «В 1955 році сповнилося 70 літ Владиці Ігорю, активному і діючому архієпископові Святої Української Православної Церкви. Нью-Йоркська громада з великим теплом відзначила день Ангола свого Архипастиря сполучаючи його з храмовим празником Св. Тройці у велике торжество та щиро бажаючи йому многих літ...» [34, с. 10]. У другому числі «Життя і Церква» розміщено новину про смерть митрофорного протоієрея Якова Кіндзерявого-Пастухова, котрий помер 16 січня 1956 р. після серцевого нападу на 59 році життя [19, с. 16] та ін.

Зазначимо, що окремі числа журналу були тематичними, наприклад, четвертий випуск «Життя і Церква» присвячений історії УАПЦ в Екзилі (1956, ч. 4). Третє число журналу повністю присвячене Христовому Воскресінню (1956, ч. 3). Майже в усіх числах часопису наприкінці подано перелік осіб, котрі давали дар на єпархію УАПЦ в Екзилі та пожертви на видання часопису «Життя і Церква».

Отже, часопис «Життя і Церква», що видавали українською мовою в Нью-Йорку (США) з 1956 по 1967 рр., можемо віднести до спеціалізованих періодичних видань. Це був офіційний друкований орган УАПЦ в Екзилі, а читацькою аудиторією – українці-православні, що проживали у США та належали до цієї церкви. Цільовим призначенням було поширення ідей православ'я, інформування про діяльність УАПЦ в Екзилі та популяризація цієї церкви в середовищі українських емігрантів США. Часопис «Життя і Церква» є важливим джерелом до вивчення діяльності УАПЦ в Екзилі, оскільки вміщує низку матеріалів про вищих духовних ієрархів та духовенство, діяльність парафій та храмів, надруковано постанови єпархіальних з'їздів УАПЦ в Екзилі тощо. Водночас, високий ступінь інформативності журналу робить його надзвичайно цінним для дослідників, що займаються вивченням діяльності українських церков у США в другій половині ХХ ст.

Список використаних джерел та літератури:

1. Білокінь С. Київська ікона Св. Миколи Мокрого на американському континенті / С. Білокінь // www.s-bilokin.name/Church/StNikolasWetlcon.html.
2. Вияснення // Життя і Церква. Орган Української Автокефальної Православної Церкви в Екзилі. – 1961. – Ч.7-8. – С. 23.
3. Від духовної консисторії // Життя і Церква. Орган Української Автокефальної Православної Церкви в Екзилі. – 1961. – Ч.7-8. – С. 23–24.
4. Від редакції // Життя і Церква. Орган української релігійної думки. – Нью-Йорк, 1956. – Ч.1 (січень). – С. 11.
5. Вішка О. Преса української еміграції в Польщі (1920–1939): історико-бібліографічне дослідження / О. Вішка. – Л., 2002. – 479 с.
6. Власовський І. Нарис історії української православної церкви. Т. 4: ХХ ст. Ч. 2. / І. Власовський. – Н.-Й. ; Бавнд Брук : Українська православна церква в С.Ш.А., 1966. – 416 с.
7. Гайосинкас А. Украинские православные церкви в диаспоре – национальное охранительство или свидетельство миру? / А. Гайосинкас // www.anti-raskol.ru/pages/1976.
8. Губарець В. Преса і книга діаспори. З історії видавничої діяльності українського зарубіжжя / В. Губарець. – К. : Університет «Україна», 2008. – 266 с.
9. Губарець В. Українська етнічна преса у Північній Америці: історія і сучасність / В. Губарець // www.journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1451.
10. Дорошенко В. Реєстр українських періодичних видань у вільному світі за рр. 1961-1962. : [Відбитка з Календаря «Свободи» за 1963 р.] / В. Дорошенко. – Нью-Йорк, 1963. – 26 с.
11. Е.П. Українська Автокефальна Православна Церква на Еміграції / Е.П. // Сьогодні й минуле. – Мюнхен, 1949. – Ч. 1-2. – С. 49–51.
12. Животко А. Історія української преси / А. Животко. – К. : Наша культура і наука, 1999. – 368 с.
13. Життєвий шлях Владика Архієпископа Палладія // Український православний вісник. – Ч.16. – 1971. – С.1–5.
14. Життя і Церква. – 1962. – Ч. 13. – С. 18.
15. Життя і Церква. – 1965. – Ч. 27.
16. Звернення до членів Свято-Троїцької парафії УАПЦ в Екзилі в м. Нью-Йорк і всього українського громадянства // Життя і Церква. Орган Української Автокефальної Православної церкви в Екзилі. – 1961. – Ч. 7-8. – С. 26.
17. Іван Теодорович Архієпископ У.А.П.Ц. в Америці й Канаді / [Упор. І. Преловська]. – К.: Видавництво «Архангельський глас» ; Києво-Михайлівський Золотоверхий монастир ; Київська Православна Богословська Академія, 2009. – 199 с.
18. Кіндзерявий-Пастухів Сергій // Енциклопедія української діаспори. – Нью-Йорк; Чикаго: НТШ-А, 2009. – Т.1 : Сполучені Штати Америки. – Кн. 1 : А-К. – С. 357.
19. Люди вмирають... / Життя і Церква. Орган української релігійної думки / Ред. С. Кіндзерявий-Пастухів. – Нью-Йорк, 1956. – Ч. 2. – С. 16–18.
20. Марченко Н. Канадський кварталік «Логос» : структура та зміст видання / Н. Марченко // Наукові записки: Історичні науки. – Острогор : Вид-во НаУОА, 2008. – Вип. 11. – С. 478–488.
21. Марченко Н. Публікації з історії українського релігійного життя в Північній Америці другої половини ХХ століття на сторінках часопису «Голос Спасителя» / Н. Марченко // Наукові записки. Історичні науки. – Острогор, 2007. – Вип. 8. – С. 500–513.
22. Міненко Т. (свящ.) УАПЦ в лоні Вселенського Православ'я / Т. Міненко // Життя і Церква. Орган української релігійної думки. – Нью-Йорк, 1956. – Ч. 1 (січень). – С. 6.

23. Офіційне спростовання Єпископату Святої Української Автокефальної Православної Церкви в Екзилі // Життя і Церква. Орган української релігійної думки / Ред. С. Кіндзерявий-Пастухів. – Нью-Йорк, 1956. – Ч. 2. – С. 18.
24. Посмертна згадка // Життя і Церква. – 1962. – Ч. 13. – С. 16
25. Преловська І. Джерела з історії Української Автокефальної Православної Церкви (1921-1930 – Української Православної Церкви (1930-1939)). / І. Преловська. – К. : Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2013. – 696 с.
26. Путеводитель к святыне Киева. Издание Киевского Свято-Владимирского Братства. – К. : Тип. С.В. Кульженко, 1891. – С. 45.
27. Савчук С. (архипресвітер) До взаємовідносин між Українськими православними церквами у вільному світі / С. Савчук. – Вінніпег, 1972. – 62 с.
28. Слово до читачів // Життя і Церква. Орган Української Автокефальної Православної Церкви в Екзилі. – 1961. – Ч. 7–8. – С. 2.
29. Смирнов А. Мстислав (Скрипник) : громадсько-політичний і церковний діяч. 1930–1944 : Монографія / А. Смирнов. – К. : Смолоскип, 2008. – 326 с.
30. Тернопільський Ю. Українська преса з перспективи 150-ліття / Ю. Тернопільський. – Джерсі Ситі : Вид-во М.П. Коця, 1974. – 176 с.
31. Українська Православна Церква в пошуках визнання. – Чікаго, 2002. – 48 с.
32. Фединський О. Бібліографічний покажчик української преси поза межами України за 1967 р. / О. Фединський. – Клівленд, Огайо, ЗСА. – 56 с.
33. Хомчук О. Українська Православна Церква у ХХ столітті на чужині / О. Хомчук. – Бавнд Брук. – 31 с.
34. Ювілей архієпископа Ігоря // Життя і Церква. Орган української релігійної думки. – Нью-Йорк, 1956. – Ч. 1 (січень). – С. 10.
35. Явдась М. УАПЦ : Документи для історії УАПЦ / М. Явдась. – Мюнхен ; Інгольштадт, 1956. – 228 с.
36. Wynar L. Guide to the American Ethnic Press. Slavic and East European Newspapers and Periodicals / L. Wynar. – Kent, Ohio : Center for the Study of Ethnic Publications, Kent State University, 1986. – 290 p.

Стаття надійшла до редколегії 31.01.2016.

Сергей Шапранский

ЖУРНАЛ «ЖИЗНЬ И ЦЕРКОВЬ» КАК ИСТОЧНИК К ИЗУЧЕНИЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УАПЦ В ИЗГНАНИИ (1956–1967)

В статье проведен обзор украинского религиозного периодического издания УАПЦ в Экзиле «Жизнь и Церковь», которое издавалось в 1956-1967 гг. в США. Обосновано его значение как источника к изучению деятельности УАПЦ в Экзиле, раскрыт его информационный потенциал, проанализирована жанровая специфика, установлен спектр основных проблем, которые представлены на его страницах. Определено значение журнала для изучения религиозно-церковной жизни украинцев в США в 50-60-х гг. XX в.

Ключевые слова: УАПЦ в Экзиле, церковь, автокефалия, украинская преса, украинская диаспора, США.

Serhii Shaprawskyi

A JOURNAL LIFE AND CHURCH AS A SOURCE FOR STUDYING ACTIVITY OF UAOC IN EXILE (1956–1967)

The article is devoted to analyzing the main idea and structure of the Ukrainian religious journal Life and Church. This journal was published by Ukrainian Autocephalous Orthodox Church in Exile in 1956–1967 in the USA. The journal Life and Church was edited by S. Kindzeriavy-Pastukhiv. It is very value as a source for studying history and activity of UAOC in Exile. The journal consists of documentary materials by UAOC in Exile, archiepiscop's reports and appeals, chronicle's of church life, theological article's ect.

The author highlights the heading of this journal, describes informing potential of Life and Church and its role for popularization of UAOC in Exile, analyses the subjects of its articles. At the same time, in the article pay attention for internal existence of UAOC in Exile in the period of its becoming in new emigrant environment. The author pays attention for its value for research the religious situation between Ukrainians in the USA in the second half of XX century.

Key words: UAOC in Exile, Church, Autocephaly, Ukrainian press, Ukrainian diaspora, USA.